

Jaarverslag 2009

Vleermuiswerkgroep
Gelderland

Voorwoord

Dit is het 19^e jaarverslag van Vleermuiswerkgroep Gelderland. Vanaf het eerste jaarverslag (over 1991) is de omvang min of meer evenredig toegenomen met de groei van het ledental en de activiteiten van de werkgroep. Maar dit jaarverslag is nogal wat dunner dan het voorgaande. De reden is niet dat het in 2009 slechter is gegaan met de vereniging. Integendeel zou ik haast zeggen, de volgende bladzijden laten zien dat ook in 2009 sprake was van ledengroei en diverse succesvolle activiteiten. Daaronder centrale, zoals jaarvergadering, werkgroepskamp en workshops, maar ook waren er activiteiten in diverse regio's waarin leden en niet-leden (uit het netwerk Afhandeling Vleermuis meldingen) samen kunnen optrekken.

Deze dunnere 19^e editie markeert het zoeken naar een nieuwe vorm voor het jaarverslag in een tijd waarin ook op andere, digitale manier kan worden gecommuniceerd met de leden, door de leden onderling en met externe relaties. Naast het traditionele papier maken e-mail, de digitale ledenbrieven en de in 2009 vormgegeven website een actuele netwerkcommunicatie mogelijk. Veel informatie en verslaglegging (centraal en decentraal) is langs deze wegen al gecommuniceerd en hoeft niet meer te wachten op opname in het jaarverslag. Voor externe relaties zijn veel gedetailleerde onderdelen van het traditionele jaarverslag niet relevant en ook zij kunnen de weg naar de website vinden. Niettemin herkent de trouwe lezer in dit jaarverslag nog de oude opzet en is nog geen keuze gemaakt voor een nieuwe vormgeving, al is daartoe vanuit de leden al wel meegedacht en een concreet voorstel gedaan.

Ook in ander opzicht markeert dit 19^e jaarverslag een verandering. Op de jaarvergadering waar dit verslag aan de leden wordt gepresenteerd, zullen voorzitter en penningmeester na respectievelijk 19 en 17 jaar hun bestuursfunctie beëindigen.

Een vereniging kan alleen goed functioneren wanneer er telkens als dat nodig is, leden opstaan die bereid en gemotiveerd zijn om taken op zich te nemen, zowel ad hoc (projectmatig) als meer structureel (zoals bestuursfuncties). Daarin verschilt een Vleermuiswerkgroep niet van andere organisaties die afhankelijk zijn van de vrijwillige inzet van leden. Bereidheid en motivatie houden vaak verband met een duidelijk ("hoger") doel dat, naast de algemene doelstellingen, inspireert en activeert om gezamenlijk concrete resultaten te bereiken. Dit 19^e jaarverslag markeert een moment dat enigszins vergelijkbaar is met de situatie waarin de vereniging van start is gegaan. Toen immers was het Vleermuis Atlas Project een samenbindend doel waaraan de (aanvankelijk nog informele) vereniging zoveel mogelijk bijdrage wilde leveren. In het verslagjaar werden voorbereidingen getroffen voor de start in 2010 van een nieuw zoogdieratlasproject in de provincie Gelderland, waarin de Vleermuiswerkgroep zal participeren en de leden zal stimuleren om daaraan wederom gezamenlijk bij te dragen. Voor de komende jaren een uitgelezen kans, naast het voortzetten van lopende succesvolle activiteiten, om het functioneren van de Vleermuiswerkgroep in al zijn geledingen te versterken.

Het 19^e jaarverslag markeert het moment om tevreden terug te kijken op het afgelopen jaar 2009, maar zeker om ook vooruit te kijken; want al was er veel goed, het kan altijd meer en beter als we dat samen willen.

Voor de laatste maal,
Gerhard Glas, voorzitter

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Verenigingszaken	4
1.1 Algemeen	4
1.2 Activiteiten	5
1.3 Financieel jaarverslag	6
2. Voorlichting / advies / onderzoek	8
3. Winterverblijfplaatsen	9
3.1 Tellingen vleermuizen in winterkwartieren winter 2008 / 2009	9
3.2 Onderhoud, advisering en aanleg	10
4. Kolonietellingen	11
5. Zolderonderzoek	12
6. Afhandeling vleermuis meldingen	13

1. Verenigingszaken

1.1 Algemeen

Leden

Het aantal leden neemt nog steeds toe. In 2009 is het aantal leden met 7 gegroeid naar 121. Het aantal donateurs is 4 gebleven.

Bestuur

Op de ALV is Frans Bosch door de leden gekozen als bestuurslid, nadat hij zich kort na de ALV van 2008 al voor een bestuursfunctie beschikbaar had gesteld en sinds die tijd ook de bestuursvergaderingen al bijwoonde. Op de ALV heeft Tjeerd Kooij zich beschikbaar gesteld voor de vacante functie van voorlichtingscoördinator en is door de leden ook gekozen. Rudolf Bohlmeijer is door de leden herkozen als penningmeester. De bestuurssamenstelling was na de ALV dan ook als volgt:

- Gerhard Glas, voorzitter
- Hans Hartvelt, secretaris
- Rudolf Bohlmeijer, penningmeester
- Frans Bosch, activiteitencoördinator
- Tjeerd Kooij: voorlichtingscoördinator

Tijdens de ALV heeft Gerhard kenbaar gemaakt dat hij zich in 2010 niet herkiesbaar wil stellen voor een nieuwe termijn als voorzitter. Hij heeft die functie vanaf de oprichting bekleed en wil graag meer tijd besteden aan veldwerk.

Vrij kort na de ALV liet Rudolf ons weten dat hij was getroffen door een hartinfarct en alle werkzaamheden moest stilleggen. Daarop zijn diverse taken die niet strikt met het penningmeesterschap hebben te maken, door andere bestuursleden overgenomen. In de loop van het jaar bleek dat Rudolf enige administratieve taken kon blijven uitoefenen totdat een nieuwe penningmeester zou zijn gevonden. Bij afsluiting van het jaar was dat laatste overigens nog niet het geval.

Externe contacten

Vleermuiswerkgroep Gelderland onderhoudt met de volgende organisaties contacten:

- Zoogdiervereniging. In 2009 is met de Zoogdiervereniging een nieuwe samenwerkingsovereenkomst gesloten. Ook is overeengekomen dat VleGel zitting zal nemen in de projectgroep die de zoogdieratlas van Gelderland, een onderdeel van een landelijk project, zal gaan vormgeven. De al jaren lopende samenwerking op het gebied van monitoring van winterverblijven werd voortgezet (zie hoofdstuk 3.1.).
- Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN). In 2009 was er (opnieuw) geen sprake van gestructureerd overleg. De samenwerking heeft zich in 2009 beperkt tot het vervullen van de rol van dagvoorzitter op het jaarlijkse VLEN-congres, door onze voorzitter Gerhard Glas.
- Stichting Landschapsbeheer Gelderland. Met SLG wordt samengewerkt ten aanzien van het afhandelen van vleermuismeldingen (zie hoofdstuk 6).
- Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Stichting Het Gelders Landschap / De Geldersche Kasteelen. Contacten met deze terreinbeherende organisaties vonden met name lokaal plaats en betroffen in de meeste gevallen de uitvoering van wintertellingen en het beheer van de winterobjecten.
- Dienst Landelijk Gebied (DLG). Contact met DLG houdt voornamelijk verband met vleermuisbelangen op terreinen die door Defensie zijn of worden afgestoten en waarvoor DLG herbestemming en herinrichting voorbereidt.

Interne communicatie

De jaarlijkse Algemene Ledenvergadering (ALV) is bij uitstek het moment waarop de leden elkaar ontmoeten, nieuws en ervaringen uitwisselen en de ontwikkelingen binnen de vereniging worden besproken. In 2009 werd de ALV traditiegetrouw gehouden op de laatste zaterdag in maart en opnieuw in zalencentrum De Coehoorn te Arnhem. De ALV werd door 19 leden bezocht. Van 22 leden was bericht van verhindering ontvangen.

Tijdens de ALV werd onder meer gediscussieerd over de vraag of het beleid en de activiteiten van de vereniging aanpassing behoeven, nu wordt geconstateerd dat inmiddels circa 25% van de leden zich ook beroepsmatig met vleermuizen bezig houdt. Deze noodzaak blijkt echter niet te worden gevoeld. Tijdens het middagprogramma worden door diverse leden boeiende presentaties gehouden zoals de vertoning van een film over de nogal afwijkende aanpak van vleermuisbescherming en voorlichting in Brandenburg (Dld.). Andere bijdragen betroffen een voorlichtingspresentatie gericht op kinderen, de nieuwe procedures voor het werken met mistnetten en het White Nose Syndroom.

De communicatie met de leden vindt verder plaats via de volgende kanalen:

- Ledenbrieven. In 2009 zijn 5 ledenbrieven verzonden.
- E-mail. Voor dringende tussentijdse berichten wordt via groepverzending aan alle leden e-mails verzonden. Inmiddels beschikt 95% van de leden over een e-mail adres.

Website

In 2008 is een begin gemaakt met een eigen website met als domeinnaam www.vlegel.org. In 2009 is deze verder geprofessionaliseerd. Zo kunnen nu documenten van de website worden gedownload, waardoor bijvoorbeeld dit jaarverslag voor iedere geïnteresseerde beschikbaar is. Ook is een besloten deel toegevoegd waartoe alleen leden via een inlogcode toegang hebben. Hierop staat informatie met een vertrouwelijk karakter zoals een altijd actuele ledenlijst. Vooralsnog ligt het accent op de inhoud van de website; de vormgeving zal in later stadium worden aangepakt.

Regiostructuur

Ter bevordering van de onderlinge contacten en ter ontlasting van het bestuur is een regiostructuur ontwikkeld, waarbij Gelderland is opgedeeld in 15 regio's. Eind 2009 moesten 2 regio's in de Betuwe het helaas nog altijd zonder regiocoördinator stellen. De mate waarin activiteiten in de regio's worden aangeboden (waaraan overigens ook niet-leden kunnen deelnemen) verschilt sterk per regio. Om de regiocoördinatoren te hierbij ondersteunen zal een handleiding met suggesties worden opgesteld. Ook is voor alle regiocoördinatoren een contactpersoon binnen het bestuur aangesteld. Regiocoördinatoren worden aangemoedigd om verslagjes van hun activiteiten te publiceren in de ledenbrief.

1.2 Activiteiten

Een belangrijke activiteit is het jaarlijkse VleGel-weekend. In 2009 werd het weekend gehouden van 12 tot 14 juni. Onderzocht werd het voorkomen van de Franjestaart op de landgoederen Leusveld, Voorstonden en Sterrebos in de gemeente Brummen. De Franjestaart wordt veel in winterverblijven aangetroffen, maar wordt 's zomers aanmerkelijk minder vaak waargenomen. Tijdens het weekend werden op elk van de drie landgoederen franjestaarten vastgesteld door vangsten of met behulp van batdetectors en analyseapparatuur. De aanwezigheid van seksueel actieve (mannelijke) dieren geeft aan dat er in het gebied voortplanting plaatsvindt. Ook wordt een bijzondere "bijvangst" gedaan. Er wordt namelijk een kraamverblijf van de Gewone baardvleermuis ontdekt, waar 60 uitvliegende vrouwtjes worden geteld; de jongen blijven achter. De vondst is bijzonder omdat er niet veel kraamverblijven van baardvleermuizen in Nederland bekend zijn.

Ter bevordering van kennis en vaardigheden, werden in 2009 verder de volgende activiteiten voor de leden georganiseerd:

- Workshop zoldertellingen (6 juni)
- Workshop sociale geluiden (28 augustus)
- Workshop najaarszwermgedrag (18 september)
- Excursie Klein Heidekamp (3 oktober)
- Workshop herkenning winterslapende vleermuizen (25 november)

1.3 Financieel jaarverslag

Omschrijving	Resultaten 2008	Begroting 2009	Resultaten 2009
Baten (in €)			
Contributies vorig jaar	10,00	0,00	0,00
Contributies lopend jaar	570,00	660,00	882,50
Contributies volgend jaar	340,00	340,00	830,00
Donaties	45,00	60,00	165,00
Bijeenkomsten	460,49	0,00	166,30
Lezingen en excursies	40,00	40,00	160,00
Vergoedingen	129,50	1.700,00	1.737,50
Rente	14,49	50,00	25,93
Voorlichting	1,25	PM	0,00
Herstelprojecten	0,00	PM	0,00
Monitoring	2.005,00	250,00	255,00
Overige activiteiten	0,00	PM	0,00
Diversen	0,00	50,00	0,00
Totaal	3.615,73	3.150,00	4.222,23
Lasten (in €)			
Organisatiekosten	702,58	550,00	538,99
Bijeenkomsten	1.326,79	350,00	606,81
Jaarvergadering en -verslag	554,27	250,00	300,08
Voorlichting	186,69	350,00	31,60
Herstelprojecten	3,96	PM	0,00
Monitoring	17,14	50,00	0,00
Overige activiteiten	3,52	50,00	0,00
Diversen	68,14	750,00	713,77
Totaal	2.863,09	2.350,00	2.191,25

Toelichting.

Baten.

Contributies vorig jaar: Omdat voor het eerst in jaren alle leden hun contributie over 2008 ook in 2008 hebben voldaan, zijn in 2009 geen achterstallige contributies ontvangen.

Contributies lopend jaar: Er is meer contributie ontvangen dan begroot door toename van het aantal leden. Bovendien hebben dit jaar alle leden hun contributie voldaan, zij het dat het bij enkelen toch weer na veel aandrang werd gedaan.

Contributies komend jaar: De verzending van de acceptgiro's vond dit jaar eind november plaats, reden waarom tweederde van de leden hun contributie over 2010 reeds vóór het eind van het jaar 2009 heeft voldaan.

Donaties: De ontvangen donaties zijn hoger dan begroot omdat de vaste donateurs ook hun bijdrage voor 2010 al in 2009 hebben voldaan. Daarnaast ontving de vereniging twee spontane donaties, waarvan één dankzij een actie bij een supermarkt in Beekbergen.

Bijeenkomsten: De inkomsten betreffen bijdragen van Natuurmonumenten inzake de kosten voor de catering van het weekeinde in juni en de kosten van het verslag. Omdat de afspraken hierover pas na het opstellen van de begroting zijn gemaakt, waren zij niet in de begroting opgenomen.

Lezingen en excursies: Er zijn 4 betaalde lezingen / excursies verzorgd à € 40,-.

Vergoedingen: Van het VSB-fonds en Prins Bernhardfonds zijn de subsidies voor de aanschaf van mistnetten ontvangen. Daarnaast kreeg de vereniging een vergoeding van Landschapsbeheer Gelderland voor vleermuismeldingen.

Rente: Het parkeren van de reserve op een spaarrekening met een wat hoger rendement genereert extra inkomsten. Het rentepercentage is echter in de loop van 2009 gedaald, waardoor de ontvangen rente minder is dan aan het begin was begroot.

Voorlichting: Er zijn geen voorlichtingsactiviteiten geweest, die tot inkomsten hebben geleid.

Herstelprojecten: Dit jaar zijn geen herstelprojecten uitgevoerd.

Monitoring: Van de Zoogdiervereniging VZZ werd wederom de vaste vergoeding voor het doorgeven van inventarisatiegegevens ontvangen.

Overige activiteiten: Geen bijzonderheden.

Diversen: Geen bijzonderheden.

Lasten.

Organisatiekosten: Door digitalisering en internet dalen de kosten. Maar omdat de vijf bestuursleden verspreid wonen, moeten voor een bestuursvergadering toch altijd door enkelen reiskosten gemaakt worden. Het opzetten van een website heeft wel tot extra kosten geleid.

Bijeenkomsten: Naast het inventarisatieweekende zijn er vijf andere bijeenkomsten voor leden gehouden.

Jaarvergadering en -verslag: Door het bestuur is besloten om het jaarverslag m.i.v. 2009 digitaal te versturen, in plaats via de post. Omdat hierdoor ook bijna geen kosten voor het printen hoeven te worden gemaakt, zijn de uitgaven aanmerkelijk verlaagd.

Voorlichting: Omdat voorlichting als een belangrijke taak van de vereniging wordt gezien, was er een aanmerkelijk hoger bedrag voor begroot. Achteraf bleken de kosten echter bescheiden te zijn geweest..

Herstelprojecten: Geen bijzonderheden.

Monitoring: Er zijn in 2009 geen kosten gedeclareerd. De coördinatiekosten voor de wintertellingen werden pas begin 2010 gedeclareerd en zijn derhalve niet in de jaarrekening 2009 opgenomen.

Overige activiteiten: Geen bijzonderheden.

Diversen: De eindafrekening met de leverancier van de mistnetten heeft plaatsgevonden en voorts omvat dit bedrag de kosten voor de aanschaf van verpakkingsmateriaal om de mistnetten en het bijbehorende materiaal te kunnen vervoeren.

Kapitaalsvergelijking.

Saldo van kas, bank- en spaarrekening per 1 januari 2009	€ 3.012,92
Bij: Baten in 2009	<u>4.222,23</u>
	7.235,15
Af: Lasten in 2009	<u>2.191,25</u>
Kapitaal op 31 december 2009	€ 5.043,90

Toelichting op de kapitaalsvergelijking:

Door de groei van het ledental en daardoor de ontvangst van een hoger bedrag aan contributie, een groter bedrag aan vooruitbetaalde contributie 2010, enige extra donaties en de nagekomen subsidies voor mistnetten, is het eindsaldo over 2009 ruim € 2000,00 hoger dan het saldo waarmee het jaar werd aangevangen.

2. Voorlichting / advies / onderzoek

Excursies / lezingen / stands

VleGel heeft als vereniging geen excursieprogramma. Wel komen bij VleGel of individuele leden van tijd tot tijd verzoeken binnen voor het leiden van een vleermuisexcursie, het verzorgen van een lezing of om met een stand aanwezig te zijn op een groene markt. Centraal ontvangen verzoeken worden doorgeleid naar een in de buurt wonend lid. Binnen de vereniging wordt gewerkt aan materiaal dat tijdens dergelijke voorlichtingsbijeenkomsten kan worden gebruikt.

In 2009 zijn 10 van dergelijke verzoeken gedaan (Apeldoorn, Doetinchem 2x, Ede 4x, Neede, Putten, Wageningen). Ook heeft één van de leden een complete cursus inventariseren van vleermuizen verzorgd (voor leden van KNNV Wageningen). Tenslotte hebben leden van VleGel 7 excursies georganiseerd in het kader van de Europese Nacht van de Vleermuis rondom 31 augustus (Ede 3x, Nijmegen, Landgoed Velhorst 2x, Zevenaar).

Voorlichting vanuit het secretariaat

Het secretariaat wordt geregeld benaderd met vragen over vleermuizen, hoewel in 2009 aanzienlijk minder dan in 2008. Kwamen in 2008 nog 64 vragen binnen, in 2009 was dat nog maar 13 maal het geval. De meeste vragen betroffen vleermuizen rondom het huis (5x). Daarnaast werd aandacht gevraagd voor situaties waarin vleermuizen werden bedreigd (6x, zie onder, Vleermuisbescherming).

Vleermuisbescherming

Hoewel vleermuizen door verschillende nationale en internationale wetten strikt worden beschermd, wil dat niet zeggen dat er geen sprake is van verstoring. Vleermuiswerkgroep Gelderland volgt de ontwikkelingen en geeft gevraagd en ongevraagd advies. Voorzover dat mogelijk is vanachter het bureau, maar als een zinvol advies alleen kan worden gegeven als de situatie ter plaatse wordt bekeken, wordt de hulp ingeroepen van de desbetreffende regiocoördinator en/of leden die in de buurt woonachtig zijn. In 2009 werd ondersteuning gevraagd voor:

- Behoud van een laantje in Geldermalsen (2x)
- Kap van bomen in Arnhem
- Kap van bomen in Ede
- Plaatsing van windturbines in Apeldoorn
- Geschikt maken van een nieuw scoutinggebouw voor vleermuizen in Lunteren

Vleermuisopvang

Mede in verband met het project Afhandeling van vleermuismeldingen heeft VleGel het voornemen om een drietal vleermuisopvangcentra te realiseren in respectievelijk Culemborg voor het rivierengebied, in Apeldoorn voor de Veluwe en in een nog nader te bepalen plaats voor de Achterhoek. In 2009 is echter geen voortgang geboekt met dit voornemen. Wel publiceerde het Ministerie van LNV op 31 maart 2009 in de Staatscourant "beleidsregels over de kwaliteit van de opvang van beschermde inheemse diersoorten", waaruit blijkt dat het voor vrijwilligers vrijwel onmogelijk is om een dierenopvang te realiseren die voldoet aan deze beleidsregels. VleGel blijft de mogelijkheden onderzoeken.

Onderzoek

VleGel heeft als beleidsuitgangspunt dat wij als vereniging geen onderzoeken uitvoeren die op het terrein liggen van ecologische adviesbureaus. Toch wordt VleGel daarvoor geregeld benaderd. Voor die situaties hebben wij een lijstje opgesteld met bureaus in Gelderland die voldoende ter zake kundig zijn om vleermuisonderzoeken te kunnen uitvoeren. Aanvragers sturen wij desgewenst dit lijstje op.

Een ander beleidsuitgangspunt is dat VleGel jaarlijks een (niet commercieel) vleermuisonderzoek uitvoert. De bedoeling hiervan is om leden vertrouwd te maken met onderzoeksmethoden, hun vaardigheden te verbeteren en natuurlijk ter vergroting van de onderlinge band. In 2009 is helaas niet een dergelijk onderzoek gehouden.

3. Winterverblijfplaatsen

3.1 Tellingen vleermuizen in winterkwartieren winter 2008 / 2009

Tijdens de wintertellingen 2008/2009 was sprake van sneeuw en vorst. Na twee milde winters wekte dit verwachtingen voor hogere aantallen dan vorig jaar. Voorts was het na bemiddeling door de Zoogdiervereniging weer mogelijk de (14) objecten van Het Gelders Landschap/Gelderse Kastelen te tellen.

Onder leiding van 20 tellingeleiders zijn in totaal 221 objecten bezocht, waarvan er 6 nog niet eerder op de lijst stonden. In 167 objecten, verspreid over 80 atlasblokken, werden één of meer winterslapende vleermuizen aangetroffen. Deze winter werden 26 bekende objecten niet geïnspecteerd. In de meeste daarvan zijn in voorgaande winters geen of slechts enkele vleermuizen gevonden.

De tellingen zijn uitgevoerd tussen half december en half februari. De gegevens zijn inmiddels opgenomen in de bestanden van het deelproject wintertellingen van het project Zoogdiermonitoring. De tellingen leverden alles bij elkaar het volgende totaalresultaat:

Vleermuissoort	Aantal dieren		Aantal uurhokken *	
	Abs.	%	Abs.	%
Watervleermuis Myotis daubentonii	1.909	47,6%	41	51,3%
Franjestaart Myotis nattereri	900	22,4%	43	53,8%
Baardvleermuizen Myotis mystacinus/brandtii	438	10,9%	33	41,3%
Grootoorvleermuizen Plecotus spec.	380	9,5%	67	83,8%
Dwergvleermuizen Pipistrellus spec.	92	2,3%	9	11,3%
Meervleermuis Myotis dasycneme	79	2,0%	5	6,3%
Laatvlieger Eptesicus serotinus	1	-	1	-
Bechsteins vleermuis Myotis bechsteinii	1	-	1	-
Brandts vleermuis Myotis brandtii	1	-	1	-
Ongedetermineerd	209	5,2%	26	32,5%
TOTAAL	4.010	100,0%	80	

* De provincie Gelderland telt in totaal 155 hele en 93 delen van uurhokken (5 x 5 km)

Wat de soorten betreft, was de meest opmerkelijke vondst die van een vleermuis die met zekerheid als een Brandts vleermuis kon worden gedetermineerd, ditmaal in een object op de Veluwe. In 2000 en 2001 is een exemplaar aangetroffen in een fort in de West-Betuwe. Van Bechsteins vleermuis werd één exemplaar aangetroffen (vorig jaar twee). Het aantal meervleermuizen nam opnieuw toe in het "kernwintergebied" van deze soort: op en rond vliegveld Deelen. En weer werd deze soort aangetroffen in drie objecten ver daarbuiten, nl. op de Veluwe. De Vale vleermuis werd ook dit jaar niet aangetroffen. Dwergvleermuizen werden op meer plaatsen dan voorheen gevonden.

Bij vergelijking van de aantallen van deze winter met de voorgaande moet natuurlijk worden gecorrigeerd op de toen niet getelde objecten van Het Gelders Landschap/Gelderse Kastelen. Globaal levert dit op dat de baardvleermuizen met enkele tientallen zijn afgenomen, met name in het Staatswildreservaat en de grote forten in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Overeenkomstig is het aantal grootoorvleermuizen, ondanks het verschil in soort winter, ongeveer gelijk gebleven. De watervleermuizen namen met ongeveer 250 exemplaren toe, waarvan het merendeel in de kelders op Klein Heidekamp (Arnhem). Opvallend was ook de toename bij de franjestaarten met ruim 200 exemplaren, waarvan ongeveer de helft op Klein Heidekamp. In het totaalresultaat nam het relatieve aandeel opnieuw toe ten koste van de watervleermuis.

Wat de objecten betreft, baart vooral de geleidelijke afname van aantallen in de objecten in de Nieuwe Hollandse Waterlinie enige zorg. In andere objecten is meer sprake van schommelingen dan van een trend. Omdat Klein Heidekamp het grootste object is (deze winter 1.127 vleermuizen), werken wisselende aantallen in dit object het sterkste door in het totaal, elders is sprake van kleinere verschillen. Met zes soorten was kelder Zilven (Loenen) dit jaar het meest soortenrijke winterkwartier, dankzij de

aanwezigheid van exemplaren van Brandts vlemuis en meervlemuis. Het terrein van de Willem III kazerne (Apeldoorn) neemt gestaag in belang toe, opnieuw met enkele tientallen. Opmerkelijk was de eerste vondst van vlemuizen in de vlemuis-kelder op Leuvenhorst (Natuurmonumenten) sinds de aanleg hiervan in 1998. Verheugend was de snelle vestiging van de eerste vlemuizen in Fort Nieuw Sint Andries, in 2006 door Staatsbosbeheer gerestaureerd en vanaf 2007 geschikt voor vlemuizen.

3.2 Onderhoud, advisering en aanleg

Behalve dat de bekende winterkwartieren jaarlijks worden geteld, wordt tegelijkertijd de toestand van de verblijfplaatsen geïnspecteerd. Waar nodig overleggen de tellingleiders met eigenaren en beheerders over maatregelen om de situatie ten behoeve van vlemuizen te verbeteren.

Het tellen van vlemuizen in een grote verscheidenheid aan winterverblijven levert bovendien een schat aan informatie op over de relatie tussen bouwwijze, ligging en klimatologische omstandigheden enerzijds en het gebruik door vlemuizen anderzijds. Deze kennis komt goed van pas bij de advisering over aanpassing van bestaande winterverblijven, het geschikt maken van bestaande bouwwerken als winterverblijf voor vlemuizen en de bouw van geheel nieuwe winterverblijven.

Zo zijn in 2009 verbeteringsmaatregelen uitgevoerd aan drie objecten op de Hoge Veluwe (onder leiding van de Faunawerkgroep Hoge Veluwe) en verder aan de ijskelder Keijenberg (Renkum, Staatsbosbeheer) en een particuliere kelder in de Loowaard (Duiven).

Meer het karakter van onderhoud had het repareren van met name deuren vanwege materiaalslijtage en in enkele gevallen vanwege vandalisme zoals ijskelder Beekhuizen (Velp, Natuurmonumenten) en een particuliere schuilkelder te Laag Soeren (herstel door leden van de Vlemuiswerkgroep).

In 2009 is tweemaal aan gemeenten geadviseerd over de inrichting van beschikbaar gekomen bouwwerken voor een nieuwe functie als winterkwartier. Het betreft een teruggevonden waterkelder (Gemeente Arnhem) en eveneens een oude waterkelder op een reeds lang geleden aan de natuur teruggegeven voormalig militair terrein bij Bennekom (Gemeente Ede).

Sinds de opkomst van onderzoek en advisering op grond van de Flora- en faunawet door professionele ecologische adviesbureaus lijkt dit soort advisering, maar ook advisering over aanleg van nieuwe objecten als compensatiemaatregel, ook buiten de Vlemuiswerkgroep plaats te vinden en daarop bestaat dan

ook weinig zicht. In enkele gevallen wordt niettemin in tweede instantie nog contact gezocht met de Vlemuiswerkgroep voor nader overleg.

Al eerder viel op dat met name vanuit de Achterhoek betrekkelijk veel adviesvragen over nieuwbouw kwamen en dat hier ook zonder advies vanuit de Vlemuiswerkgroep nieuwe objecten waren gebouwd. Deze ontwikkeling blijkt voort te komen uit een project "Dorpen in het Groen", gepropageerd door Stichting Landschapsbeheer Gelderland, waarin bij particulieren belangstelling wordt gewekt voor het realiseren van natuurvriendelijke maatregelen waaronder ook het aanleggen van winterkwartieren voor vlemuizen. In dit kader is onder meer geadviseerd over een locatie nabij Almen, waar inderdaad in 2009 een nieuw object tot stand is gekomen.

4. Kolonietellingen

4.1 Algemeen

In het verleden vonden via een gestructureerde werkwijze zogenoemde kolonietellingen plaats. Elk jaar werden de uitvliegende dieren bij de bekende kraamverblijfplaatsen geteld. Hetzij door vleermuisdeskundigen, hetzij door de bewoners van de huizen zelf. Voor deze laatste categorie was er een speciale landelijke teldag in juni. In de loop van de jaren bleken de verzamelde gegevens niet meer aan de eisen van het CBS te voldoen en werd het project stopgezet. Het tellen van kraamverblijven vindt nu nog ad hoc plaats.

Mensen die een groep vleermuizen in hun huis hebben of die een boom kennen waar een groep vleermuizen in verblijft kunnen dat melden op de website www.vleermuis.net. Iedere provinciale vleermuiswerkgroep heeft toegang tot de meldingen uit de desbetreffende provincie. Vanuit VleGel coördineert Gerrit Kolenbrander deze activiteiten. Daarbij kijkt hij met name of een vervolg op een melding is gewenst. Vanuit de kennisbehoefte van VleGel is die wens er in principe altijd als de soort niet wordt opgegeven en dat zal doorgaans het geval zijn omdat een gemiddelde burger nu eenmaal geen vleermuissoorten kan onderscheiden. Als de soort ontbreekt en de melder heeft aangegeven er geen bezwaar tegen te hebben dat iemand ter plaatse komt kijken, dan neemt Gerrit contact op met het dichtstbijwonende VleGel-lid en vraagt hem/haar de soort vast te stellen. Bijkomend voordeel is dat er ter plaatse voorlichting gegeven kan worden aan de bewoners (en vaak ook aan nieuwsgierige burens).

4.2 De meldingen van 2009

De afgelopen jaren zijn de onderstaande aantallen meldingen op vleermuis.net gezet:

• 2009	: 36	Eerste melding: 26 april	Laatste melding: 20 augustus
• 2008	: 24	Eerste melding: 20 april	Laatste melding: 1 oktober
• 2007	: 32	Eerste melding: 1 mei	Laatste melding: 7 augustus
• 2006	: 20	Eerste melding: 16 mei	Laatste melding: 8 oktober
• 2005	: 47		

Het aantal meldingen vertoont een wisselend beeld. In 2009 was er sprake van meer meldingen dan in 2008. Maar waarschijnlijk had dit meer te maken met 2008, toen de website waarop de meldingen kunnen worden gemeld er juist in de kraamperiode een aantal weken uit heeft gelegen.

Ook het aantal getelde vleermuizen was meer dan voorheen, namelijk 1.269 (2008: 1.013, 2007: 1.157). In werkelijkheid is het aantal dieren groter, maar vaak waren geen vleermuizen meer aanwezig als er iemand langs kwam.

Vrijwel alle meldingen in 2009 betroffen meldingen van gewone dwergvleermuizen. Daarnaast was er 1 melding van laatvliegers en 1 melding van een groep rosse vleermuizen in een boom.

Als verbeterpunten van het systeem kunnen worden genoemd:

- In een aantal gevallen heeft het benaderde VleGel-lid toch geen gelegenheid gehad om bij de melder langs te gaan. En dus beschikken we dan niet over gegevens van soorten en aantallen.
- Niet in alle gevallen worden de resultaten van het bezoek terug gerapporteerd.
- Het systeem wordt ook gebruikt voor meldingen waarvoor deze niet is bedoeld:
 - Meldingen van overlast;
 - Meldingen van om het huis rondvliegende vleermuizen.
- De opzet van de kolonietelling is, om de vleermuizen elk jaar door de bewoners te laten tellen, nadat een vleermuisdeskundige de soort heeft vastgesteld. Van deze opzet komt helaas niet veel terecht, er is maar een enkeling die dit doet.

5. Zolderonderzoek

Vanaf 2008 vormen de zoldertellingen in Gelderland een onderdeel van het monitoringproject zolder-tellingen van de Zoogdierverseniging. Dit jaar werd in Gelderland voor het eerst geteld met ontheffingen en met telformulieren die geschikt zijn om de resultaten te laten verwerken door het CBS. Helaas kwam de definitieve opdracht van dit project voor de Zoogdierverseniging maar niet los van LNV. Daarom is een aantal tellers op eigen initiatief gestart met de tellingen zonder ontheffingen.

Van de 152 objecten zijn er 63 geteld door 22 telgroepen. In de 63 objecten werden vleermuiskeutels en / of vleermuizen gevonden. In 25 objecten werden vleermuizen waargenomen.

Vleermuissoort	Aantal objecten		Aantal dieren	
	Abs.	%	Levend	Dood
Gewone grootvleermuis Plecotus auritus	20	80 %	291	10
Grootvleermuizen Plecotus spec.	1	4 %	1	0
Gewone dwergvleermuis Pipistrellus pipistrellus	3	12 %	2	1
Dwergvleermuizen Pipistrellus spec.	1	4 %	1	0
Ongedetermineerd	1	4 %	1	0
TOTAAL		100 %	296	11

Van de getelde objecten waren de meeste kerkgebouwen. Deze bezitten meestal een kerkzolder en een toren die doorgaans elk als een afzonderlijke object worden beschouwd. Dit geldt ook voor de zolders op zijbeuken en in kastelen voor de verschillende zolders als die van elkaar zijn gescheiden.

Er werden nog andere objecten geteld dan waarvoor een ontheffing was verleend; daarentegen bleken ook gebouwen niet (meer) te bestaan.

De verdeling van de vleermuizen was zeer onregelmatig. Zo bevatten 11 objecten 1, 2 of 3 dieren, Hingen er in 4 objecten tussen de 5 en de 10 dieren , in 4 objecten tussen de 10 en de 20 en in 2 objecten meer dan 30 dieren. De grotere groepen hingen vooral in gebouwen die al langer geteld werden. Dat komt waarschijnlijk omdat dat objecten die gunstig liggen, het eerst onderzocht werden en men bij een positief resultaat hier bleef tellen. Er moet één telling apart vermeld worden, nl. de telling van een molen waarbij niet de *in* het gebouw waargenomen dieren zijn geteld maar de *uit*vliegers. Deze zijn daarom niet in boven vermelde aantallen opgenomen.

Verbeterpunten

- Van 11 telleiders zijn geen ingevulde telformulieren retour ontvangen. Is bekend waarom niet?
- Het lijkt er op dat telleiders op te veel objecten intekenen en uiteindelijk niet alle objecten kunnen bezoeken.
- Nieuwe tellers blijken zeker de eerste jaren nog behoeften te hebben om begeleid te worden door een meer ervaren teller. Het beste is om nieuwe mensen eerst enkele jaren mee te laten lopen voor ze eigen objecten te geven.
- De teltijd is erg ruim genomen: er werd geteld van mei tot oktober. Het zou versmald moeten worden van juli tot en met september. Ook moet per object elk jaar op hetzelfde tijdstip worden geteld om de gegevens goed met elkaar te kunnen vergelijken.
- Er wordt gewerkt aan het digitaal aanbieden van de formulieren maar dat zal nog wel enkele jaren op zich laten wachten. Dus tot die tijd moet er met papier worden gewerkt.

6. Afhandeling vleermuismeldingen

In Gelderland worden meldingen van vleermuizen die zijn gevonden of overlast veroorzaken, afgehandeld door groep van 124 personen, waarvan de meesten speciaal hiervoor zijn opgeleid. Het betreft een gezamenlijk project van Stichting Landschapsbeheer Gelderland en VleGel. Het project wordt gefinancierd uit bijdragen van gemeenten. Eind 2009 deden 35 van de 56 Gelderse gemeenten hier aan mee. Onder de nog niet deelnemende gemeenten zijn enkele grote, zoals Arnhem en Apeldoorn. In 2009 heeft de Gemeente Harderwijk zich bij het project aangesloten. Daarnaast zijn er nog 4 gemeenten die wel een eigen meldpunt hebben, maar niet financieel aan het project bijdragen.

In 2009 zijn 146 meldingen afgehandeld. Dit aantal vertoont een stijgende lijn zoals blijkt uit onderstaand overzicht van de afgelopen 5 jaar. Overigens zijn in 2008 de laatste afhandelaren opgeleid en is het korps afhandelaren dus pas sinds 2009 op volle sterkte.

Landstreek	2005	2006	2007	2008	2009
Achterhoek - Liemers	29	21	22	29	30
Rivierengebied	13	8	13	20	31
Veluwe - Gelderse Vallei	6	41	64	52	80
Buiten Gelderland		2	4	4	5
TOTAAL	48	72	103	105	146

In 107 gevallen (73%) is de zaak door middel van een bezoek ter plaatse afgehandeld, in 33 gevallen (23%) is de zaak telefonisch afgehandeld en van 6 gevallen (4%) is het onbekend. Veel van de telefonische afhandelingen komen voor rekening van het secretariaat van VleGel, waar ook veel naar toe wordt gebeld.

Onderstaand een overzicht van de soorten, waarbij een vergelijking is gemaakt met vorig jaar. In één melding kunnen meerdere soorten zijn waargenomen.

Vleermuissoort	Aantal meldingen		Aantal dieren	
	2008	2009	2008	2009
Gewone dwergvleermuis <i>Pipistrellus pipistrellus</i>	57	72	1.685	2.422
Idem, dood		3		4
Laatvlieger <i>Eptesicus serotinus</i>	5	14	46	91
Idem, rabide	3		4	
Gewone grootoorvleermuis <i>Plecotus auritus</i>	4	9	46	49
Rosse vleermuis <i>Nyctalus noctula</i>	1		1	
Watervleermuis <i>Myotis daubentonii</i>	1		1	
Ruige dwergvleermuis <i>Pipistrellus nathusii</i>		1		1
Niet bezocht / geen vleermuizen / onbekend	30	52	105	104
TOTAAL			1.888	2.671

Conclusies:

- De Gewone dwergvleermuis is nog steeds de meest aangetroffen vleermuissoort (90%).
- Andere veel aangetroffen soorten zijn de Laatvlieger en de Gewone grootoorvleermuis.
- Opvallend is het grote aantal gevallen waarin, door verschillende oorzaken, de vleermuissoort niet kon worden vastgesteld.

De melders hebben overwegend een positieve houding tegenover vleermuizen. Een negatieve houding komt in ruim 10% van de gevallen voor. Daarnaast blijken mensen het ook nogal eens eng te vinden, dit is bij minder dan 10% van de meldingen aangegeven. Het bezoek van de vrijwilliger leidt vrijwel altijd tot meer begrip en acceptatie.